

Andrzej F. Dziuba

"Kierownictwo duchowe w klasztorach żeńskich w Polsce XVI-XVIII wieku : teksty i komentarze", Karol Górski, Warszawa 1980 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 21/2, 286-288

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

cznego warto zwrócić uwagę na pewne elementy edytorskie. Głównie idzie tu o niekonsekwencje w podawaniu opisach bibliograficznych zamieszczonych w przypisach. Np. podawanie oznaczenia tomu dzieła przed lub po roku wydania (por. np. s. 9 p. 3; s. 14 p. 10), tytuły czasopism w cudzysłowie lub bez (por. np. s. 6 p. 1; s. 9 p. 5), podawanie skrótów imion autorów (por. np. s. 11 p. 4, 6; s. 58 p. 104; s. 78 p. 122) czy forma pisania tomów dzieła (por. np. s. 6 p. 1; s. 40 p. 71; s. 62 p. 109; s. 75 p. 118). Gdy idzie zaś o indeks osób i miejscowości to jest niepełny i niedokładny, a szkoda gdyż podważa to jego przydatność i zwłaszcza pewność informacyjną, co jest tak ważne w przypadku wszelkich indeksów (por. np. s. 108, 139).

Przytoczone wyżej uwagi odnoszące się do strony edytorskiej nie pomniejszają wartości treściowej prezentowanej książki M. Gębarowicza. Należy dostrzec w niej gruntowne studium badawcze o dużej wartości historycznej i poznawczej. Może ono w wielu częściach posłużyć także jako dobry wzór dla tego typu opracowań. Wydaje się także, iż praca Mieczysława Gębarowicza może w wielu fragmentach służyć w charakterze informacyjno-wstępnych wiadomości w opracowaniach kultury polskiej w przełomie XVI i XVII wieku, zwłaszcza na Rusi.

Andrzej F. Dziuba

Karol Górski, *Kierownictwo duchowe w klasztorach żeńskich w Polsce XVI—XVIII wieku, Teksty i komentarze*, Warszawa 1980, Akademia Teologii Katolickiej, ss. 366.

Bardzo istotnym czynnikiem dla właściwego zrozumienia aktualnych procesów historycznych jest właściwe poznanie przeszłości. W tym przypadku przeszłości duchowości. Z kolei w badaniach odnoszących się do życia duchowego szczególnie ważne są jego ślady w postaci zachowanych materiałów drukowanych i rękopiśmiennych. Ich właściwe poznanie, a tych ostatnich najpierw udostępnienie dla analiz badawczych, pozwoli na pełniejsze zrozumienie przeszłości polskiej duchowości oraz jej specyficznych współczesnych tendencji i poszukiwań.

Karol Górski, jeden z najwybitniejszych współczesnych badaczy przeszłości polskiej duchowości wydał ostatnio nową publikację odpowiadającą na wyżej stawiane postulaty. W ramach prac Komisji do badań nad historią teologii w Polsce przy Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, wydającej serię *Textus et studia, historiam theologiae in Polonia excultae spectantia*, jako jej 11 tom opublikował studium: *Kierownictwo duchowe w klasztorach żeńskich w Polsce XVI—XVIII wieku, teksty i komentarze*.

Od strony formalnej praca zawiera najpierw przedmowę autora stanowiącą pobieżne wprowadzenie ogólne do prezentowanych tekstów oraz wykaz zastosowanych skrótów. Najobszerniejszy, pierwszy rozdział poświęcony został duchowości benedyktynek. Autor zamieścił najpierw tekst pochodzący z klasztoru w Chełmie, *Nauka panny Ksieni* oraz dodatkowo *Notaty sandomierskie*. Następnie trzy kolejne teksty pochodzące ze środowiska benedyktynek wileńskich: *Droga do postępowania w doskonałościach zakonnych*, fragmenty listów duchownych

oraz *Porządek rozłożenia czasu na ćwiczeniach*. Każdy z wymienionych tekstów opatrzony jest odpowiednim wstępem, przy czym tekst *Nauk* zawiera jeszcze transliterację.

Drugi rozdział zawiera fragmenty pism Kaspra z Przemętu, przy czym zostały one poprzedzone uwagami o życiu wewnętrznym cystersek trzebnickich w XVII i XVIII wieku. Kolejny rozdział przynosi tekst, *Pytania zbawienne zakonnicy*, kierownika duchowego klasztoru kłaysek u św. Andrzeja w Krakowie.

Obszerniejsza ilość tekstów, rozdział czwarty, odnosi się do kierownictwa duchowego w klasztorach karmelitanek. Pod ogólnym tytułem, *Nauka o rozeznaniu i umartwieniu passyi*, K. Górski podaje następujące teksty: *Nauka o rozeznaniu i umartwieniu passyi albo namiętności Sióstr karmelitanek bosych Kongregacyji św. Marcina w Krakowie*, *Krótkie zebranie nauki o wierności*, *Cwiczenie z którego dusza zakonna ma naukę brać jako pokarmu zażywać*, *O poślubieniu duszy z Bogiem*, *Krótkie opisanie żywota duchownego dla dusz ciągnących do doskonałości przez modlitwę świętą*. W rozdziale tym zamieszczony został także tekst: *Notaty z biblioteki Sióstr Karmelitanek Bosych w Krakowie*.

Inne zakony to tytuł kolejnego rozdziału, zawierającego ostatecznie tylko fragmenty pism Tekli Raczyńskiej, duchaczki. Jako rozdział szósty, a zarazem aneks zamieszczony został poprawiony i poszerzony tekst wydany wcześniej opracowania o kwietyzmie, a zatytułowanego tu, *Kwietyzm w Polsce*. Warto jeszcze dodać, że całość zamyka krótkie streszczenie pracy w języku francuskim.

Zaprezentowany przez K. Górskiego zbiór tekstów odnoszących się do kierownictwa duchowego w klasztorach żeńskich w Polsce XVI—XVIII wieku stanowi tylko fragmentaryczny przegląd zachowanych rękopisów z tego zakresu. Oczywiście dobór jak każdy jest kwestią subiektywną, i może budzić takie czy inne wątpliwości czy pytania. Wydaje się jednak, że autor zamieścił teksty najbardziej reprezentatywne, tak w zakresie ukazania kierownictwa jak i elementów chronologicznych. Gdy idzie o ten pierwszy czynnik, to można wyróżnić, za autorem trzy podstawowe tendencje: 1. kierownictwo przełożonej, 2. zakonnika teżże reguły, 3. zakonników innych reguł i księży diecezjalnych, zwykle osób anonimowych. Zrozumiałe wydaje się tak obszerne potraktowanie kierownictwa duchowego u benedyktynek. Wynika to tak z wartości zachowanych rękopisów, jak i, wydaje się, osobistych wcześniejszych szczegółowych badań i studiów nad tym zakonem.

Zaprezentowane teksty stanowią cenny materiał źródłowy nie tylko dla poznania kierownictwa duchowego w żeńskim życiu klasztornym XVI—XVIII wieku, lecz także ukazują wiele elementów ogólnych polskiej kultury z tego okresu. Ich bogata treść pozwala poznać obyczaj oraz ich związki z życiem religijnym pojętym bardzo szeroko. Ułatwiają one poznanie ogólnego ducha epoki także w płaszczyźnie zjawisk natury społecznej. Wreszcie stanowią cenny materiał badawczy dla historyków języka polskiego, tak w jego rozwoju gramatycznym jak i zakresu słownictwa.

Cennym dodatkiem, bardzo istotnym w tego typu pracach, są wstępy do poszczególnych tekstów. Szkoda, że tylko w jednym przypadku zamieszczone zostało bardziej ogólne wprowadzenie do duchowości danego zakonu. Pewnym uzupełnieniem w tej materii jest wspomniany aneks, który jest jedynym tak szczegółowym opracowaniem tej problematyki w Polsce. Pozytywnie należy ocenić także zamieszczenie

streszczenia, które nadaje studium bardziej dojrzały charakter w sensie edytorskim oraz umożliwia autorom zagranicznym sięgnięcie i zwrócenie uwagi na nie.

Nasuwa się pytanie odnośnie do celowości zmian wprowadzonych przez autora do *Instrukcji Wydawniczej dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, Wrocław 1953. Przyjmując jako zasadę postawioną przez autora, czy w pełni słuszną, traktowanie poszczególnych rozdziałów jako samodzielnych całości w sensie stosowania zasad przypisów, mimo to budzą się pewne pytania, wątpliwości czy niejasności. Przede wszystkim idzie tu o brak konsekwencji w zakresie przyjętych zasad (por. np. s. 14, 15, przyp. 46, 52; s. 353, 354, przyp. 23, 25). Przypisy niejasne czy niepełne (por. np. s. 4, przyp. 4; s. 9, przyp. 27; s. 12, przyp. 41).

Przytoczone przykładowo pewne niedociągnięcia w zakresie stosowania przypisów nie pomniejszają wartości prezentowanego studium. Autor, i w tej pracy okazał się doskonałym znawcą przeszłości polskiej duchowości. Jego kompetencje stanowią o wartości komentarzy oraz doborze tekstów. Szkoda tylko, że tak cenne dokumenty ukazały się w tak „mizernej” szacie drukarskiej i kiepskim papierze. Źródła, do których wraca się często zasługują na bardziej trwalsze wydanie, także w zakresie edytorskim.

Należy z dużym uznaniem odnotować pojawienie się tak cennej pracy. Stanowić ona będzie z pewnością pomoc w dalszych badaniach nad dziejami kierownictwa duchowego w klasztorach żeńskich w Polsce w XVI—XVIII wieku. Należy wreszcie oczekiwać na dalsze wydania innych rękopisów z zakresu polskiej duchowości, zwłaszcza zakonów mniej znanych i przebadanych.

Andrzej F. Dziuba

Spojrzenie na współczesną rodzinę w Polsce w kontekście wskazań soborowych, pr. zb. pod red. A. Podsiadała i A. Szafrańskiego, Warszawa 1981, ss. 346.

Szczerze wyrazy wdzięczności należą się Instytutowi Wydawniczemu „Pax”, za udostępnienie szerokiemu gronu czytelników w naszej Ojczyźnie jeszcze jednej książki poświęconej rodzinie. Choć jest zasadniczo adresowana do młodzieży, by jej służyć „praktyczną pomocą w kształtowaniu życia małżeńskiego i rodzicielskiego” (s. 9), niemniej dla każdego człowieka interesującego się tą problematyką stanowić może cenne źródło wielorakich wiadomości. Jest to chyba pierwsza taka publikacja, w której ideowy profil stanowią teksty zaczerpnięte z dokumentów Soboru Watykańskiego II na zasadzie kontrpunktu.

Takie usytuowanie wypowiedzi soborowych na temat małżeństwa i rodziny przyczynia się nie tylko do społecznej recepcji ich treści chrześcijańskich, ale przede wszystkim służy duchowej formacji wielu ludzi według nauki Kościoła katolickiego. W obecnym czasie, gdy istnieją poważne trudności w zdobyciu dokumentów z ostatniego Soboru, a tych lektura byłaby bardzo pożyteczna dla naszego społeczeństwa, dobrze stało się, że prezentowana książka wydatnie przyczyni